

Återlämnade gravrätter, nedlagda gravstenar och samarbete med Sveriges släktforskare

Efter dödsolyckan i Bollebygd och efter att Centrala gravvårdskommitténs, CGK:s, Instruktioner för prövning av gravstenssäkerhet kommit har en ordentlig och enhetlig kontroll av gravstenars säkerhet genomförts i hela Sverige. Många gravstenar har bedömts som osäkra och säkrats eller lagts ned. Det har lett till att ett stort antal gravrätter återlämnats av gravrättsinnehavare som inte vill kosta på en nymontering. En del förvaltningar som inte uppdaterat sina gravböcker har inte heller lyckats få tag i alla gravrättsinnehavare till riskabla gravstenar. Andra förvaltningar som behållit gravstenar på återlämnade gravrätter, trots att de inte är kulturhistoriskt värdefulla, står inför problemet att besluta om församlingen ska bekosta omdubbningar och sockelmonteringar eller ta bort gravstenarna.

I detta Observera klargör vi ovanstående problem och ger förslag på åtgärder. Vi ger också förslag till policy när gravstenar överlåtits på kyrkogårdsförvaltningen och ska tas bort från gravplatsen.

Handläggare:

Staffan Lundstedt, kyrkogårdskonsulent, tel. 08-737 72 15
staffan.lundstedt@svenskakyrkan.se

Cecilia Forssell-Ericson, jurist, tel. 08-737 72 27
cecilia.forssell-ericson@svenskakyrkan.se

Eva Grönwall, chef Begravnings- och kyrkogårdsenheten, tel. 08-737 72 22
eva.gronwall@svenskakyrkan.se

Bakgrund

Arbetsmiljölagen är tydlig med att gravstenar kan utgöra en fara och ska riskbedömas med jämna mellanrum (Observera nr 17, 2012 och Förbundsinfo nr 18, 2010). Trots det har många förvaltningar varit dåliga på att kontrollera gravstenssäkerheten. Efter den tragiska olyckan där en flicka fick en gravsten över sig och dog 2011 blev det uppenbart för många förvaltningar att kontrollen varit eftersatt. Under 2012 genomfördes ett stort antal kontroller och många gravstenar säkrades eller lades ned.

När det finns en gravrättsinnehavare

Vad händer med en gravsten som lagts ned men gravrättsinnehavaren inte åtgärdar säkerhetsrisken inom utsatt tid?

En gravsten kan ligga ned om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den delen av begravningsplatsen (Begravningslagen 7 kap. 25 §). Om området har liggande hållar är det inget som hindrar att så även sker med de nedlagda gravstenarna.

Den nedlagda stenen kan leda till att gravplatsen inte hålls i ordnat och värdigt skick (Begravningslagen 7 kap. 3 §). För att förvaltningen ska kunna förklara gravrätten förverkad ska den vara uppenbart vanvårdad och innehavaren ska ha ett år på sig för att avhjälpa vanvården. En liggande gravsten med högt gräs runt omkring kan bedömas som vanvård. En gravsten säkrad med stolpe och band är knappast uppenbar vanvård. Men om det är förvaltningen som tillhandahållit stolpe och band kan förvaltningen också ta bort dessa säkerhetsanordningar och lägga ned stenen i de fall innehavaren inte vill åtgärda monteringen.

En nedlagd gravsten kan hindra skötseln på en gravplats med skötselavtal. Förvaltningen kan ha som villkor för att kunna sköta gravplatsen att stenen återmonteras eller tas bort. Det är viktigt att upplysa gravrättsinnehavarna om att de kan ta bort gravstenen utan att återlämna gravrätten. En del gravrättsinnehavare har uppfattat att de måste ha en gravanordning på sin gravrätt.

När gravrättsinnehavare saknas

När en gravsten bedömts som en säkerhetsrisk, men förvaltningen saknar personnummer och adress till innehavaren eller vet att innehavaren är avliden, måste gravrätten först återgå till förvaltningen innan stenen kan tas bort eller återmonteras. Att eftersöka gravrättsinnehavare och återfå en gravrätt tar nästan 2 år. Hur det går till beskrivs i *Handbok för begravningsverksamheten 2009* sid. 159–164. Under tiden sökandet pågår bör gravstenen vara kvar på gravplatsen – säkrad eller nedlagd.

När gravrätten är återlämnad

Om kyrkogårdsförvaltningen låtit gravstenar stå kvar på återlämnade gravrätter måste en kulturhistorisk bedömning göras innan osäkra gravstenar kasseras. Hur en kulturhistorisk bedömning går till framgår i *Handbok för begravningsverksamhet 2009* kapitel 12. Ofta går det att söka kyrkoantikvarisk ersättning för att delfinansiera en sådan inventering av kyrkogården och gravstenarna. Sådana återlämnade gravstenar kan förvaras på annan plats i väntan på den kulturhistoriska bedömning. De stenar som vid den kulturhistoriska inventeringen bedömts som kulturhistoriskt mycket värdefulla ska återmonteras på ett säkert sätt utan att det kulturhistoriska värdet minskar. Till såväl den kulturhistoriska bedömningen som till återmontering av värdefulla stenar får begravningsavgiften användas.

Gravordningar utan stort kulturhistoriskt värde kan kasseras eller återanvändas. Vill huvudmannen återmontera någon av dessa måste församlingsavgiften bekosta det.

Samarbete med Sveriges släktforskarförbund SSF

Eftersom någon samordning av de olika digitala gravsökningstjänsterna inte gått att få till stånd uppmanar Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation i stället huvudmännen att samarbeta med Sveriges släktforskarförbund, SSF.

SSF tar ungefär vart fjärde år fram en cd-skiva med "alla" gravsatta i Sverige. De flesta förvaltningarna lämnar ut sina digitala gravböcker till släktforskarna och får i gengäld ett exemplar av *Sveriges dödbok* eller *Begravda 2 i Sverige*. SSF har lovat att i nästa utgåva så ska tidigare upplåtelser inte kopplas till gravplats utan bara till begravningsplats. Drygt 500 huvudmän har lämnat ut sina gravböcker. För att få en så samlad bild som möjligt över Sveriges alla gravböcker är det önskvärt att så många gravböcker som möjligt ingår i SSF:s sammanställningar.

Sveriges släktforskare har också erbjudit sig att utan kostnad hjälpa till att söka efter gravrättsinnehavare. De förvaltningar som vill göra mer ambitiösa efterforskningar än att annonsera efter anhöriga kan ta kontakt med sin lokala släktforskarförening. Släktforskarna kan eventuellt få fram kontaktuppgift till innehavaren eller anhöriga. Liksom tidigare uppmanar vi förvaltningarna att dokumentera återtagna gravstenar och vidarebefordra de uppgifterna till SSF på www.genealogi.se. Många kyrkogårdar har redan alla gravstenar dokumenterade av släktforskare. Det går att se om en kyrkogård är inventerad på släktforskarnas hemsida.

Återlämnade gravstenar

När förvaltningen fått tillbaka många gravstenar samt inventerat och dokumenterat dem enligt ovan måste stenarna tas om hand. De stenar som har kvalitet och utseende som gör dem attraktiva bör återanvändas. Av såväl miljö- som kostnads-skäl är det den bästa lösningen. Stenarna kan erbjudas utan kostnad till stenfirmor i trakten eller direkt till nya gravrättsinnehavare. Oavsett om de ska återanvändas eller kasseras så måste förvaltningen ha garantier för att de anonymiseras om de ska lämna kyrkogården. De inhuggna namnen ska av etiska skäl inte dyka upp i något annat sammanhang.

Förteckning över utgivna Observera 2013

- Nr 1 Ny taxa för begravningsclearing, januari
- Nr 2 Återlämnade gravrätter, nedlagda gravstenar och samarbete med Sveriges släktforskare, januari